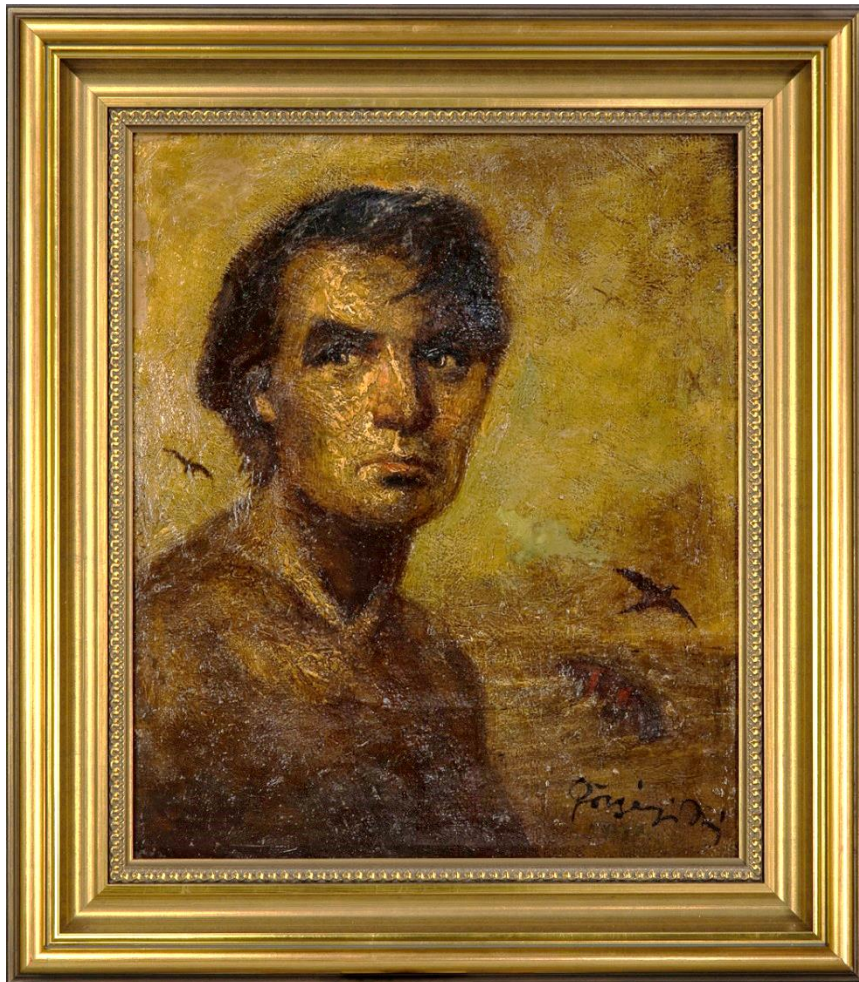

**„HAZÁDNAK RENDÜLETLENÜL...”
Görgényi/1956**

**Görgényi István (1917–1973) festőművész emlékkiállítása – Budapest, Vigadó, 2021.
október 24 – november 29.**

Megnyitó: 2021. október 22-én 17 órakor

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 65. évfordulójának tiszteletére.

I. AZ 1956-OS SOROZAT FELFEDEZÉSE ELŐTTI SAJTÓVISSZHANG:

Englerth Miklós

GÖRGÉNYI ISTVÁN ÚTJA

Emlékkiállítás a tatabányai Kernstok Teremben

Görgényi István élete, munkássága fontos és szerves része Tatabánya képzőművészetének, s kérem, ne értsék félre, s ne tekintsek ünneprontásnak, amit mondok, de nem elsősorban a művek, s a bennük jelenlévő esztétikai érték alapján állítom ezt, sokkal inkább az életpálya, a vállalt sors sajátosságai, tanulságai miatt. S azt hiszem, ez így helyes, hiszen ennek a városnak alig négy évtizedes képzőművészeti életében mindaddig sokkal fontosabb volt, hogy ki honnan és hogyan indult, mit vállalt, s ezt hogyan tette, mintsem az, hogy munkásságával milyen esztétikai értéket teremtett.

Nem hiszem, hogy Tatabánya képzőművészeti életét, az itt élők és innen indulók tevékenységét lefokozná ez a megállapítás, sokkal inkább – úgy vélem – felértékeli, mert elsődlegesen a tartalmi szempontokra tekint, s ez döntő egy szocialista város kulturális hagyományainak kialakításában.

Görgényi István ilyen értelemben is jellegzetes alkat, „jelenlévő előd” egy művelődéspolitikailag rendkívül fontos korszakban, akit a később induló fiatalokkal, a bányász képzőművészeti szabadiskolásokkal igen sok fontos rokonvonás köt össze. Mégis körülményeit, indítását tekintve sok különbözőség választ el, mégpedig olyan, amely az ötvenes évek végétől – sajnos, de talán mégis törvényszerűen – dominánssá válik, kölcsönös félreértéseket és ellenérzéseket is szül, és Görgényi István művészi elszigetelődéséhez vezet.

Nem kellemetlen emlékeket kívánok felidézni, pusztán a tényekkel szembenézni, mert Görgényi sorsának ez az életszakasz is számunkra figyelemre méltó és tanulságokkal szolgáló része.

Sorsot említettem, mert az életrajzi adatokból rendkívüli sors rajzolódik ki. Utolsó tatabányai kiállításának katalógusában lakonikus rövidséggel így fogalmaz:

„Bánhidán születtem, egyszerű bányászszülőktől származom. Heten voltunk testvérek. Szák-Szend községben pásztorkodtam, a Győr megyei Kispécen cselédeskedtem, a kisgyóni bányában csapatcsillás voltam. Az országotat jártam, vándorlásaim során mindenféle alkalmi napszámos munkát vállaltam. Felfedezték tehetségemet. Aba-Novák Vilmosnál kezdtem tanulmányaimat, majd Bottka Miklós főiskolai tanár műtermében fejlesztettem tovább képességeimet. Felvételt nyertem a Képzőművészeti Főiskolára. Tanulmányaim költségeit jótékony célú előadások jövedelméből, jószívű emberek támogatásából, később ösztöndíjből fedezték. 1940-ben a főiskola freskópályázatán II. díjat nyertem. Tanulmányúton voltam Bécsben, Münchenben. Mesterem Rudnay Gyula volt. 1942-ben fejeztem be tanulmányaimat. Visszatértem Tatabányára.”

Ahhoz, hogy megértsük Görgényinek ma már szokatlan, konzervatív formátumúnak érezhető piktúráját, a kulcsszóhoz, mesterének nevéhez, Rudnayhoz kell visszanyúlnunk. Rudnay Gyula a század első felének jellegzetes és jelentős művészeti irányzata, az ún. alföldi iskola kiemelkedő egyénisége volt. Az alföldi iskola törekvéseit Rudnayn kívül olyan művészek neve fémjelzi – hogy csak a legnagyobbakat említsem –, mint Tornyai János, Koszta József, Nagy István. Az alföldiek nem alkottak művésztelepet, bár Hódmezővásárhely elsősorban az ő eredményük. Egyéniségük, művészi magatartásuk is igen eltérő volt, mégis művészetük eszmei alapja, témaköre, nagy vonásokban stílusa is rokon. Ők voltak az elsők, akik a paraszti életet, a paraszttípusokat nem kívülről nézték, hanem származásukból, sorsukból, életmódjukból következően azonosulni tudtak velük. Tanyán, városszáron éltek, vagy járták az országot, élve a parasztvándorok életét. *„Szépités és szentimentalizmus nélkül vizsgálták*

fajukat, az alföldi táj, a hatalmas pusztaságba áruló tanyák, a végtelen horizont és a látszólagos nyugalom mögött izzó szenvedélyek, az emberi szépség és durvaság, az elesettség, az emelkedettség szövevénye transzponálódott festői valósággá ecsetjük nyomán.” – írja róluk *A modern magyar művészet* című munkájában Németh Lajos.

Közülük a múlt festői irányzataihoz leginkább Rudnay kötődött. A mélybarnából felharsanó fehér, piros kontrasztok Munkácsy korai korszakának hatására utalnak. Noha Hollósy-tanítvány, a plein air mintha nem is létezne számára. „Az alföldiek közül kétségkívül ő értelmezte a legromantikusabban a magyar nemzeti művészetet, az ősz ázsiai lelkiség hangoztatása, a külsőleges pátosz fellengzős frázisaihoz közeledett.” – állapítja meg róla Németh Lajos.

Egy kicsit hosszabban foglalkoztam az alföldiekkel, Rudnayval, de úgy érzem, mindez segít minket megítélni, megérteni Görgényit. Nem állítom, hogy Rudnay követése egyetlen lehetséges választás volt számára, de az indítékok, az élet- és létforma, az alkat, a szubjektum egyértelművé teszik választását.

Azon a több mint 40 képen – közel két évtized keresztmetszetén – melyet most a falakon látunk, mindez a hatás formai és tartalmi értelemben is jól nyomon követhető, s egyben magyarázatul is szolgál. Görgényi a 40-es években, hazatérése után megélhetése biztosítására ismét a bányába kényszerül. A kényszerül szót azért hangsúlyozom, mert művészi képesítéssel még 45 előtt is kevesen dolgoztak csapatcsillésként.

A felszabadulást követően a fokozódó kulturális érdeklődés, pezsgés közepette Görgényi szerepe megváltozik. Munkatársai büszkéek rá, ahogy egy korabeli újságcikk címében megfogalmazzák; „örökbe fogadják” a bányacsillás festőművészt. Görgényi szerepet vállal a művészeti közéletben, ismeretterjesztésben, rövidebb ideig a Bányász Képzőművész Körnek is vezetője. Gyakran kiállít. Hét alkalommal rendez munkáiból gyűjteményes kiállítást, gyakran szerepel városi és megyei kollektív tárlatokon. Általános iskolában kezd rajzot tanítani, egy ideig grafikusként is dolgozik.

A visszatérő szabadiskolások és a közben a városban letelepülő művésztanárok tevékenységével egyre inkább stabilizálódó képzőművészeti életből azonban idővel lassan kiszorul. Talán a betegség is egyre inkább közrejátszik ebben, de alapvetően mégis az a döntő, hogy Görgényi stílusán, lelki habitusán nem tud, s talán nem is akar változtatni. Abban az időszakban, mikor a város és a megye képzőművészeti közéletének megteremtése a feladat, egy sajátos arculatú, a bányászváros, az iparvidék életét, fejlődését, a benne élő emberek gondjait, problémáit tükrözni kívánó művészi elkötelezettség kívántatik meg, Görgényi István „hagyományos” piktúrája egyre inkább konzervatívnak tűnik és perifériára szorul.

A kezdés és a pálya vége sajátos ellentmondást hordoz. Ítélni azonban csak a tények higgadt mérlegelése után lehet és kell. Fontosabb most, hogy regisztráljuk az életművet, ezzel lehetővé téve a felmérést, értékelést. Úgy gondolom, ezt a folyamatot van hivatva segíteni ez a kiállítás is. Ez a kiállítás, melynek képeihez a művész és a család legszemélyesebb érzelmi kapcsolatai is fűződnek, csak egy, igaz nagyon fontos része Görgényi István életművének. A többi felderítésre vár...

(Dolgozók Lapja, 1985. február 16.)

Kádár Péter

A „KIS RUDNAY”?

Görgényi István emlékezete

Rendhagyó tárlatot rendez a Puskin Művelődési Központ, február 1-jén délután ötkor nyílik Görgényi István műveiből kiállítás. Az ilyen tárlatot posztumusz jelzővel illetik, bár jelen esetben nem minden kép kerül először a közönség elé. Görgényi István emlékkiállításával régi

adósságot ró le Tatabánya. Kitűnő képességű, jó felkészültségű festőjét életében sem mindig becsülték meg úgy, mint lehetett volna, s korai halála után túlságosan gyorsan megfeledkezett róla a szakmai és a szélesebb közvélemény.

Igaz, a megbecsülés hiánya, s a gyors felejtés nem annyira szülővárosának hibája, hanem az akkori művészetpolitikai felfogásé, mely műveit sötétnek, olykor pesszimistának ítélte.

1. Magáról így vallott:

„Heten voltunk testvérek. Szák-Szend községben pásztorokodtam, a Győr megyei Kispécen cselédeskedtem, a kisgyóni bányában csapatcsillés voltam. Az országutat jártam, vándorlásaim során mindenféle alkalmi napszámos munkát vállaltam... 1940-ben a főiskola freskópályázatán II. díjat nyertem. Tanulmányúton voltam Bécsben, Münchenben. 1947-ben képzőművész szakkört alakítottam Tatabányán... Hét alkalommal volt gyűjteményes kiállításom...”

Tessék, egy festői életút summázata. Még azt sem említi, hogy kóborlásai az országban főként a felkészülést jelentették a festői hivatásra. Mert szüntelenül festett, megszállott volt, a rajzírás mániákusa.

1917 februárjában született Bánhidán. Apja – hogyan is lehetett volna másképp? – bányász volt. A festői hivatás szakmai részét Aba-Novák Vilmosnál, Bottka Miklósnál tanulta, majd Rudnay Gyula lett a tanára. Utóbbi mestere óriási hatással volt rá, sokan festőtársai közül – sok gúny érte életében – „Kis Rudnay”-nak csúfolták. Vásznait, szobrait, grafikáit, domborításait nézve nyilvánvaló, hogy a vádban szemernyi igazság sincs. Nem Rudnayt utánozta, hanem a nagymester által teremtett festői iskolát elfogadva alakította ki saját egyedi és egyéni hangját.

2. Hogyan tanulhat egy ágrólszakadt bányászgyerek, akinek az életben pásztorokodás, cselédsors jut?

Tehetségét korán felismerték Tatabányán. Jótékony célú adományok tették lehetővé, hogy jelentkezessen a képzőművészeti főiskolára. Később az ösztöndíj már hozzásegítette a nagyon szerény létminimumhoz. Nélkülözésben kora gyermekora óta, s élete minden szakaszában bőven volt része. Nehezen kezelhető ember volt, mint az elszántak és megszállottak általában.

Nem érdekelte, hogy képeit nem vásárolják, hogy a közös kiállításokra szántak közül a szakzsűri mind többet tesz félre, mint bemutatásra alkalmatlant. A színek, az emberi érzések, szenvedélyek érdekelték. Festett, mint aki tudja, kevés az ideje, sietnie kell.

A festő özvegye ma is Tatabányán él egy képtárra emlékeztető lakásban. Festmények minden falon, mappákban, még a pincében is.

– Pedig milyen sokat elajándékozott! Talán a legjobbakat.

Az egyik képen szúrós tekintetű lánykaportré.

– Igen, az én vagyok – mondja a lánya – Nem adnánk el semmi pénzért! Előfordult, hogy becsöngették ide idegenek képvásárlási szándékkal, de nemet mondtunk. Még csak tizenkét éve halt meg, nagyon élő a seb.

Ötvenhat éves volt. Amikor műtetre került a sor, azt mondta a főorvosnak: *„Nagyon kérem, úgy operáljanak meg, hogy nekem még legalább két évet dolgoznom kell!”*

Nézem a rézdomborításokat, a kifogyhatatlan mennyiségű akvarell lapokat... Görgényi István hihetetlenül jó megfigyelő volt. Néhány vonallal megragadta a lényegét. Realista felfogásától a szurrealista elemek, sőt a szimbólumok alkalmazása sem idegen.

– Úgy nézze ezeket a munkákat – mondja Görgényi Irén –, hogy apámat négy elemivel vették fel a főiskolára. Igazi őstehetség volt.

3. Akik a legnehezebb időszakban is kitartottak mellette: Krajcsirovits Henrik festőművész és Bondor István szobrászművész.

Krajcsirovits Henrik SZOT-díjas festővel a Népházban beszélgetünk. Szakkört vezet, azt, mely már Görgényinek is szívügye volt.

– Rendszerint egyedül járt festeni. Nagyon szerette a nádfedeles, dülöngélő viskókat. Amikor vette a festőszéket, a nagy festőládát és nekiindult „szűz tájat” keresni, melynek lelke van, előfordult, hogy kigúnyolták. Azt mondták róla, hogy nem festő, hanem csak őstehetség. Nyughatatlan alkotó volt. Ez a lényeg.

– *Csak magában hitt?*

– Csak önmagának és a tapasztalásnak. Nyughatatlanságára jellemző, hogy még örökmozgót is megpróbált szerkeszteni, pedig tudva-tudta, hogy lehetetlen.

Bondor István Kodály Zoltán portréját fogalmazza újra műtermében.

– Gyermekkori pajtásom volt. Akkor még Benkovics Istvánnak hívták. Hogy úgy mondjam, szabadságszerető gyerek volt.

– *Úgy érted, iskolakerülő?*

– Megesett, hogy édesanyja vezette elő, s személyesen adta át a tanítónak, mert félt, hogy különben nem jut el az iskoláig.

– *Ezek szerint rossz tanuló volt?*

– Nem. Felismerték rajztehetségét. Tizenkét éves volt, mikor először lerajzolt engem, pontosan, gyorsan.

– *Később már alkotóként találkoztatok Tatabányán.*

– Mondtam is neki gyakran: „Hagyd abba ezt a sötét búskomorságot! Nem áll jól ebben a világban!” De ő sosem engedett a negyvennyolcból.

– *Festői erények közül melyikkel bírt leginkább?*

– Szerintem kiváló portrétista, karakterfestő volt. Rendkívül gyorsan dolgozott. Egyszer elmentünk Oroszlányba a szlovák Mária nénit festeni. Pista olajjal festett. Húsz perc múlva megszólalt: „Na, ez kész!” Megnéztem, tényleg kész volt. „Nem én vagyok a gyors, hanem László Fülöp – mondta. – Amíg a felesége kimerte a levest, ő megfestett egy képet...”

– Mielőtt meghalt volna – még a régi postánál lakott egy hatajtságban – láttam nála egy csendéletet. Boldog új évet kívánni mentem. „Miféle új év az, mikor az embernek üres a zsebe – sóhajtott. – Nekem már végem. Idenézz!”

– Megcsavarta a lábán a bőrt, az úgy maradt – „Látod! Szétgyötör a rák.”

– Azt a csendéletet megvettem akkor, most is kedvenc képeim közé sorolom.

4. Erdélyi Árpád tanár szintén egyike volt a festő kevés számú jóbarátainak.

– Pincében dolgozott, ott készítette egy százas égőnél sok képét. Soha nem volt még biciklijé sem. Néha én vittem magammal ide-oda festegetni. Mindig a szíve szerint dolgozott, és iszonyú félelmek gyötörték. Nagyon vágyott a megértésre, nehezen viselte hiányát. Én akkor barátkoztam vele, mikor már mindenki elhagyta...

Valahogy így születnek a legendák. Görgényi Istvánt korántsem hagyta el mindenki, még rajztanári feladatot is kapott a Mező Imre Iskolában. Voltak segítői, festőtársai, tisztelői, s akadtak olyanok is, akik lebecsülték. Különös ember volt, a romantikus festő típus talán utolsó képviselője. Az ő életvitelét egy festőművésznél ma már nehezen lehet elképzelni. A február 1-jén nyíló kiállításon képei vallanak majd. S ez a legigazabb vallomás. Görgényi István lényege.

(*Dolgozók Lapja*, 1985. február 26.)

II. GÖRGÉNYI ISTVÁN 1956-OS KÉPSOROZATÁRÓL:

Ludmann Mihály

Görgényi István, '56 festője – Tájképek alá rejtette a forradalom eseményeit

Különleges kiállítással emlékezik meg az 1956-os forradalomról a Klebelsberg Kultúrkvria. Görgényi István évtizedeken keresztül elrejtett, a forradalom eseményeit bemutató festményeit láthatjuk, a fővárosban először.

A mester

Görgényi István mestere, Rudnay Gyula korának jelentős és elismert művésze volt, főiskolai tanár, akinek festészetében nagyobb szerepet játszott Munkácsy Mihály népi realista világát tovább vivő „Alföldi iskola” festőinek művészete. Abban sem mindig következetesen, mert a múltat, a kuruc kor álmait idéző festő képzelete komoran játszott a történelminek ható jelenetekkel és szereplőivel, történelmi hűség nélkül. Rudnay nem csatlakozott az 1920-as évek végén felvirágzó posztnagybányai művészet vidám színességéhez, sem az avantgárd, sem a konstruktivista és szurrealista világhoz, ha úgy tetszik provinciális maradt, de hiteles és őszinte, festői erőt mutató világot teremtve.

A tanítvány

Egy szakmát – és a festészetnek is van olyan része, ami megtanulható, tehát szakmai –, amit egy mester megtaníthat, azt Rudnay megtanította. Átadni viszont csak azt és csak annak lehet, aki rendelkezik a lelki befogadás képességével.

Görgényi István 1917-ben Bánhidán született festőművész, aki csillás, bányász, főiskolai hallgató, majd bányász és később rajztanár volt. Az igazságot a földön kereste, és olyan művészi ideáljai voltak, akikre a tapasztalat és a megélt élmények nagy hatással voltak. Ilyen volt mestere, Rudnay Gyula, akinek a festői világa végig kiindulópontként szolgált számára és Francisco Goya spanyol festő, akitől A háború borzalmi című grafikai sorozatot és a „fekete festményeit” biztosan ismerte. Erről tanúskodik a két egymással küzdő férfi ábrázolása, amely Görgényinél az Ember és Ördög harca címet kapta valamint a Kivégzés című képe.

A képi elbeszélés

Goya átélte a spanyolok és a megszálló franciák küzdelmét és meglepő hitelességgel számol be a látott borzalmakról. Sorozatot alkotott, ahol az egyes jeleneteket egymásmellé állítva egy elborzasztó és kegyetlen világ képe bontakozik ki. Az ilyen művek szükségképpen didaktikusak, az eseményeket láttatják. Nem szimbólumokban vagy metaforákban beszélnek el a megéltet, hanem megmutatják az eseményeket. Goya szerencsés volt, mert amikor

sorozatával elkészült, vagy megfestette az 1808. május másodika és az 1808. május harmadika című képét, a megszállóknak már nyoma sem volt.

Görgényi István 1956-os képei megörökítik a forradalom eseményeit. Erőteljes és drámai festői erővel jelenítik meg a nemzeti zászlóval felvonulókat, ahol a zászlón a koronás címer van. A nemzetőrök, a vöröskeresztes mentőautó, a tank előtt levő kicsi és meztelen emberek mind a forradalom lendületét és heroikus küzdelmeit ábrázolják. A tank előtt 2 című festményén a láncaltp alatt eltiport ember és a földön fekvő nemzeti zászló fölött a harckocsin ott a diadalmas ötágú vörös csillag. A menekülők, akik mindenüket hátrahagyva távoznak az életüket fenyegető megtorlás elől, kivégzések, amelyek mindennapos események voltak a forradalom leverése után és az akasztottak, mind ott vannak vásznain megfestve.

Ezek a képek, elbeszélve az eseményeket a történelmünk egy időszakának hiteles leképezései. Ami jól érzékelhető, hogy a művész elemi erejű késztetést érzett, a felháborodástól és az együttérzéstől vezérelve, hogy ecsettel és festékkel megörökítse mindezeket, még a pillanat hevében, 1956 végén és 1957 elején.

A szimbólumteremtő

A nemzet szabadságtörekvésének elfojtása azonban nem hagyta festői fantáziáját nyugodni. A Keresztvivő című képe 1962-ben, a Céllövészet 1965-ben készült. Ezeken a képeken áttételesen jelenik meg a magyar szabadság. A madarak, amelyek kedvelt motívumai voltak, mindig is hordozták a szabadság eszméjét, gondoljunk a madárrá váló emberre az Ikarosz történetben vagy akár Picasso galambjára.

Görgényi István piros, fehér és zöld madarai is repülnek, de puskás emberek veszik őket célba. A vörös madarak pedig egy emberre támadnak és marcangolják, mint a keselyű Prométheusz máját. A halál figurája, mint a középkori Haláltánc-sorozatokon, többször megjelenik. Egy 1968-as vásznan szántó alakként a piros-fehér-zöld földet ekézi, és ahol felszántotta, ott a vöröslő földön sírkeresztek nőttek ki.

Az ismeretlen művek

Nietzsche-Zarathustra mondta: „És midőn mindenkihez szólék, nem szólék senkihez”, mert azt látta, hogy hiába a szó, ha nem érti meg senki. Görgényi István festészete is mindenkihez szól, mert amit megjelenített, az kiáltás volt, őszinte és felháborodott, de nem hallhatta meg szavát senki, mert a képeit elrejtette. Egy részüket átfestette semleges és semmitmondó témájú vásznakat teremtve belőlük, ami fájdalmas hallgatást jelentett. Így halt meg 1973-ban, nem tudván, hogy eljön-e az a kor, amikor a művei megértő közönséghez szólhatnak. Festményeit Rigó Erik 2005-ben megvásárolta az unokától, aki nem akarta a hagyatékot feldarabolni, ezért az egész anyagot egyben adta el. A restauráláskor megdöbbenve fedezték fel, hogy mintegy negyven festményen a tájképek és csendéletek alatt az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc eseményeit megörökítő képek rejtőznek. Most már az eredeti műveket nézhetjük meg, amelyekről eltávolították a fedő réteget, és így Görgényi István képei szabadon szólhatnak mindenkihez.

Az először 2006 őszén Tatabányán bemutatott képeket is és a festő más műveit, többek között kitűnő portréit is láthatjuk a Klebelsberg Kultúrkúria 2017. október 18-án megnyílt tárlatán. Köszönet érte a festőnek, a mecénásnak és a szervezőknek.

Sümegei György

ELTAKART KÉPEK, REJTETT ÉLETMŰ **Görgényi István 1956-os sorozata**

Görgényi István (1917–1973) festőművésznak kettős élete volt. Az egyik a nyilvánosság előtt zajlott, a másik csak a halála utáni 33. évben, 2006-ban vált, avagy kezdett ismertté válni. Csodálkozhatunk, és kételyek fogalmazódhatnak meg bennünk, hogyan volt lehetséges a 20. század hatvanas éveitől, pontosabban az 1956-os forradalom leverése utáni évektől kezdődően évtizedeken át elzárni festményeit. Milyen okból kellett, illetve vált szükségessé az alkotónak ennyire rejtőzködni? Erre az itt bemutatott Görgényi-festmények egyértelmű és egyedien karakteres választ adnak.

Ki volt valójában Görgényi István, és mivel indokolható művei legfontosabb csoportjának a nyilvánosságtól való több évezetes hermetikus elzárása? Az 1971-es kiállítása katalógusában¹ ő maga vallotta: „Bánhidán születtem, egyszerű bányászszülőktől származom. Heten voltunk testvérek. Szák-Szend községben pásztorkodtam, a Győr megyei Kispécen cselédkedtem, a kisgyóni bányában csapatcsillás voltam. Az országutat jártam, vándorlásaim során mindenféle alkalmi napszámos munkát vállaltam.” A sokgyermekes bányászcsalád szegénysége, szűkös életviszonyai, a megélhetésért való szüntelen harc és a változatos fizikai munka bizonyosan már fiatalon megedzették, küzdelmes életre készítették föl. Nehéz sorsát egész életében stigmaként viselte, s ez természetesen a művészi útjára is kiterjedt.

Tehetsége – ahogyan általában lenni szokott – korán jelentkezett. Közeli ismerőse, Fábíán Imre visszaemlékezése szerint „bánhidai tanítói (Fragó János, Bálványos István) már az elemi iskolában felismerték a rajztehetségét. Makk Béla bánhidai plébános és a tatabányai prelátus anyagi segítségével a Képzőművészeti Főiskolára került. Ösztöndíjat kapott, Münchenbe küldték. A Bánhidai Legényegylet, az Iparoskör a bál és színjátszás bevételét Görgényi megsegítésére ajánlotta föl.”² Azzal többször találkozni a Görgényiről szóló beszámolókból, hogy első mesterei Aba Novák Vilmos és Bottka Miklós voltak, valószínűleg mindketten a Képzőművészeti Főiskolán, hiszen Bottka 1916-tól tanított ott ábrázoló geometriát, Aba Novák pedig 1939-től. A Képzőművészeti Főiskola évkönyveinek adatai szerint Görgényi az 1937/38-as tanévtől az 1941/42-esig járt az intézménybe Rudnay Gyula tanítványaként. B. Mikli Ferenc festőművész így emlékezett a mesterükre és Görgényire: „A Rudnay-osztály szelleme családias volt. A mester egyben nevelő atyánk is volt. Szívesen figyelte életünket, s nemcsak azokra a munkákra volt kíváncsi, amit ott a főiskolán készítettünk, sokszor ránk kérdezett, hogy mit csinálunk odahaza. Görgényi Pista többször hozott be figurális kompozíciókat, amiket a mester szívesen megnézett. Ezek Munkácsy hatása alatt készült munkák voltak. Ezért Rudnay felhívta a figyelmét, hogy próbálja a saját útját járni, ez a figyelmeztetés a tehetségesnek járt! Görgényi Pistára mint szerény, zárkózott barátira emlékszem.”³ E jellemzés alapvonásai lényegében az egész pályáján megfigyelhetők. Ám folyamatosan nehéz életkörülményeiben szinte állandóan segítségre szorult. Például 1942-ben Komárom megye alispánjától 100 pengő „vármegyei tanulmányi segélyt” kapott. Ugyancsak 1942-ben, főiskolásként „a kórház legénységi konyháján ingyenes ételmezést” nyert.⁴ 1947-ben pedig „művészi tanulmányainak folytatása érdekében” a tatabányai

képviselő-testület „200 Ft egyszeri segélyt szavaz meg Görgényi István festőművésznek”.⁵ Az anyagi segítség mellett biztatásra, lelki támogatásra is bizonyosan szüksége lehetett.

Mesterével, Rudnay Gyulával történt levélváltása a szellemi ragaszkodáson kívül ezt is jelzi:

„Görgényi István festőművész úrnak

Tatabánya alsó Szőlőhegy

Kedves Tanítványom!

Megemlékezését köszönöm. Megnyugvásomra van, hogy művészi élete rendes kerékvágásban halad. Továbbra is minden jót kíván[ok], és művészi sikerekben gazdag életet. Én itt éldegelek öreg napjaimra Baján – túrhető körülmények között.

Szívesen üdvözli:

Rudnay Gyula

Baja, 1951. okt. 31.”⁶

1951-ben Rudnay talán valóban indokoltan írhatta, hogy „művészi pályája rendes kerékvágásban halad”, hiszen valószínűleg akkori helyzetéről is értesíthette a mesterét Görgényi. A Képzőművészeti Főiskoláról Tatabányára visszatérve először csillésként dolgozott, majd a bányáüzem életének a rajzolásával, a bányászélet képzőművészeti földolgozásával bízták meg, de ekkor már dekorációként alkalmazták. „Lerajzolta az aknatornyot, lent a bányában a rakodó környékét, meg minden érdekes épületről készített grafikát. Az ő képeivel díszítették az irodákat, a folyosót. [...] Görgényi kapott egy szép megbízást: sok öreg bányász ment nyugdíjba, valamennyinek megfestette az arcképét. A búcsúbanketten adták át a portrékat ajándékkul az öregeknek. Görgényit hivatalosan szállító bányacsillésnek vették fel. Majd beleegyeztek abba, hogy otthon dolgozzon, a műtermében. A műszakokat írták, kapta a fizetését.”⁷ Görgényi a Rudnayval történt levélváltása évében, 1951-ben kapcsolódott be a Bányász Képzőművészeti Kör munkájába,⁸ amelynek rövid ideig, 1957–58-ban a vezetője is volt.⁹ Az 1944-ben Győrben megrendezett Dunántúli tárlaton való szereplésétől kezdődően rendszeres kiállítónak számít, mert életében hét egyéni tárlata volt, és gyakorta bemutatkozott tatabányai és Komárom megyei közös kiállításokon is.¹⁰

Am a szocialista realizmus legkeményebb időszakában az ő sötétre hangolt festészete a hivatalos körök részéről ellenérzést váltott ki. „Sötét tónusú olajképeit számtalanszor érte a pesszimizmus vádja”¹¹ – ez a gyakorta fölbukkanó koholt vád a Rákosi-korszakban fölért egy följelentéssel. Ez ugyanúgy a pálya szélére sodorhatta, mint a „formalizmus” vagy a „kapitalista művészet szálláscsinálója” súlyos, korabeli minősítések. Az így megbélyegzett alkotó kiállításokra ezután már nem mert képeket küldeni, semmiféle állami, közületi megbízást nem kaphatott. Nem tudott reprezentatív portrét festeni Rákosiról sem: „1953-ban kiállítása volt a Népházban. [...] Sok pénzt remélt az életnagyságú Rákosi-képéért. A képen Rákosi áll egy felborulni készülő asztalon. Szélén virágfüzérrel. Úgy nézett ki, mint egy hordószónok. Körülötte fejek mint hallgatóság. Pokoli ronda volt minden fej.”¹² A szocreál kánonjának Görgényi nem felelt meg, kudarcot vallott. Fábián Imre mondja róla: „Szerény, segítőkész, jólelkű embernek ismertem. Csak a művészetben volt dacos és konok. Behívták a városi pártbizottságra, próbálták rávenni a szocialista realista stílus alkalmazására. Akkor kap megrendeléseket. De ő nem mondott le a sötét alapú, búskomor Rudnay-stílusról.” Vagyis hűséges volt, és a Rákosi-rendszerben is az tudott maradni az eszményeihez, meggyőződéséhez.

A Képzőművészeti Főiskolán festői, emberi magatartáspéldát főleg Rudnaytól, a mesterétől kapott. Ő meggyőzően sugallta a tanítványainak, hogy a képzőművészeti alkotómunka fontos szellemi tevékenység, amelyet a legtisztább meggyőződéssel és őszinte hozzáállással lehet csak hitelesen végezni. Görgényi az élettől sokszor, szinte folyamatosan a nehézségek által megpróbált alkotó. Bizonyosan magányos, magába forduló és csak önmagában bízó, következetes, befelé élő egyéniség lehetett. „Csak önmagának és a tapasztalatának hitt.”¹³ Ahogy Rudnay „a lélek embere”,¹⁴ úgy lett a példája nyomán Görgényi az érzelmek, a lelki

meggyőződés kifejezését előtérbe állító konok, csak önmaga belső világára figyelő és ezért az elismerést, az anyagiakat is fölláldozni képes festő.

Görgényi ismerhető, életében a nyilvánosságra került művei, életműtöredéke alatt egy ismeretlen, nyilvánosságra csak 2006 óta kerülő műegyüttes rejtőzött. Rigó Erik tatai vállalkozó 2005-ben rábukkant Görgényi István hagyatékára, s azt csak egyben, az egészet együtt akarta eladni a festő unokája. Rigó kitűnő érzékkel, intuitív megérzéssel megvette a művek összességét, és láss csodát: az évtizedek alatt pincébe zárt, elpiszkolódott művek megtekintésére hívott restaurátor az egyik pálmafás tájképen emberarcot fedezett föl. Így, képről képre előjött mintegy negyven festmény a fedőcsendéletek alól, olyanok, amelyek az 1956-os forradalom és szabadságharc legfontosabb jeleneteit rögzítik nagy szellemi és érzelmi azonosulással. 2006-tól több kiállításon,¹⁵ itthon és külföldön¹⁶ láthatta a közönség 1956 képtárának¹⁷ egyik legerősebb anyagát. Görgényi ezeket félt megmutatni bárkinek is, hiszen 1956. november 4. után a szovjet fegyverek árnyékában zajló kádári megtorlás nem kímélte az alkotó művészeket sem. Béni Arpád festőművész 3 évet ült Kádár börtöneiben egy tiltakozó plakátja miatt. Vajon Görgényit az 1956-os festménysorozatáért mennyi időre ítélték volna? Bizonyosan súlyos ítéletet mértek volna rá, de ő fedőfestékekkel letakarta a forradalmat és a megtorlást bemutató műveit, és az időre mint végső, nagy elrendezőre bízta a sorsukat. Történetük szerencsésen fonódott össze Rigó Erik érdeklődésével, így maradhattak meg az utókor számára. Mások is rejtegették az ilyen munkáikat, például Szántó Piroska festőművész *Forradalmi szvit* című rajzsorozatát a szentendrei kertjükben ásták el – ugyancsak a föltámadás reményében.¹⁸

Görgényi István belső emigráns, rejtőzködő festő, aki a legnagyobb mennyiségű festményen rögzítette a forradalomélményét. De már a második világháború, valószínűleg a Don-kanyarban elesettek tragédiája érzékenyvé tette az aktuális, kortárs történeti témák iránt. A háború utáni években hívta létre a vizionált nemzethalált rögzítő kompozícióját (búsuló vesztes, az elesetteket szimbolizáló koponya, sírkeresztekkel borított mezőn eltört zászlórúdon trikolor, címer). *A kaszáló halál* és a *Magyar Golgota* festményei: mind-mind a második világháború apokaliptikus poklát¹⁹ idézik áradó érzelmekkel, a pusztítás ellen, az elesettekért protestálva, és egyúttal erős szembeállással a szocreálnak a korban kötelező optimizmust elváró gyakorlatával. Nem tudjuk, hogy hadkötelesként, karpaszományosként egyáltalán bevonult-e katonának a második világháborúban. Esetleg csak távoli szemlélője, vagy családtagok (testvérei?) által mégis közeli megtapasztalója lehetett. Az intenzív átélést mutató festményei alapján ez bizonyossággal föltételezhető.

Görgényinek elsősorban az 1956-os forradalmat és megtorlást földolgozó festménysorozatát bemutató kiadványokból,²⁰ „az értékesített albumok bevételéből kétfélmillió forintot felajánlottam egy beteg kisgyermek szív-műtétjére” – írta bevezetőjében a gyűjtemény tulajdonosa, Rigó Erik. Egyedülálló együttes a Görgényi-sorozat a forradalmat és következményeit bemutató képzőművészeti alkotások között. Egyedülvalósága legalább két vonatkozásban érvényes. Páratlan, hogy egy képzőművész kb. hatvan normál méretű – és több kisebb formátumú –, vászonra festett olajfestményben fogalmazza meg forradalomélményét. Ismerünk hasonló ihletésben fogant, a forradalom mellett, emléke ébrentartására, a meghatározó élmények vizuális megfogalmazására készített festményeket,²¹ ám ennyire koncentrált, valószínűleg több éven át, a forradalom leverésétől élete végéig, vagyis jó másfél évtizedig formált együttes tudomásunk szerint nincs.

Görgényi, noha portrékat, alakos kompozíciókat, tájképeket is festett (a könyvében válogatás szerepel ezekből is) a forradalmi sorozatával párhuzamosan, mégis ez a legfontosabb, a legelmélyültebben megjelenített, a történelemre hitelesen reflektáló festményanyaga. Ezután föltehető az adatok híján csupán bizonytalankodva megválaszolható másik kérdés: hol, milyen módon élte, élhette át a forradalmat Görgényi? Mivel a lakóhelye történéseitől eltekintő, csak a fővárosban, az országban ismertté vált jeleneteket közvetíti, így alapvető: jelen volt-e

Görgényi Budapesten a forradalom idején, vagy csak másodlagos forrásokból (elbeszélésekből, leírásokból, fényképek alapján stb.) ismerhette meg az eseményeket? Bárhogyan is történt, egy dolog bizonyosnak tűnik: Görgényi a forradalmat és következményeit nagyfokú átéléssel, történelmileg hitelesen, az események dokumentumértékét megőrizve, ám azokat művészeti rangra emelt műalkotásokban, szuggesztíven tudta megidézni.

Megjelenítette a tüntetések, felvonulások lobogós, áradó tömegét (*Felvonulók, Nemzetőrök, Felvonulók zászlókkal*). Az egyik falusi környezetbe helyezett kompozíciója pap vezette gyászmenetté, az áldozat(ok) temetési alkalmává válik, a csendes, szomorú protestálást fekete zászlóval és keresztekkel is jelzi (*Zászlókkal és keresztekkel felvonulók*). A forradalom sokat emlegetett, emblematisz jeleneteiből is többet megfestett. A „Tatabánya” föliratú²² teherautók platóján a fegyveres forradalmárokat nemzetiszínű zászló alatt szállították (*Teherautóval*). A hold megvilágította, hideg-kékes, borzongató éjszakában két fegyveres katona (pufajkások?) kísért egy sérült forradalmárt a vöröskeresztes jelzésű autóhoz (*Mentőautó*). A *Sorban állók 1956*²³ című festményen a szorongva várakozó asszonyok tömegét egy füstös, sötét, előre, felénk, a néző felé lejtő pesti utcára helyezte. A kék, fehér és fekete kendős nőalakok, az üres kenyereskosárból kihajló kendők fehérje és hasonló szinkontrasztos elemek (pl. a háttérben szorgoskodó gyereklány ruhája) szinte vallomásosan Rudnay szín- és formavilágában megfogalmazott képpé avatják a jelenetet. Itt mintha a mesterétől elsajátított – és egész életében gyakorolt – festői eszköztárát a leghathatósabban állította volna a forradalmi események kifejezésének szolgálatába. S valóban, a Rudnaytól megtanult, színellentétekre épített, a tömör, sötét árnyalatokban föl-fölcsattanó fehér/világos színegyüttesekben kifejezésre jutó alkotásmód a forradalom megjelenítéséhez adekvát, drámai kifejezési lehetőséget biztosít, még ha viszonylag szűk festői skálán is, de egyértelműen. Mozgalmas jelenetben fogalmazta meg Görgényi a forradalom új ikonográfiai együtteseként értékelhető ábrázolási típust, az *Akasztottakat* (köztük lábbal lefelé, mint pl. Kondor Béla, Major János kompozícióin). A *Tank* című festményén utcai harcot, helikoptereket, a házakat lövő, mindent eltaposó tankokat, az agresszorral szembeszegülőket, hevenyészett barikád mögül kétségbeesetten védekezőket mutatja be. Ennek a kompozíciónak egy átírtabb változatán a fenyegető tankkal szemben esélytelen, ruhátlan embertömeg végvonaglását jeleníti meg, leterített nemzetiszínű zászlóval és a reményt egyedül hordozó fehér galambbal, a Szentlélekkel (*Tank előtt 1., Tank előtt 2.*). A nagy tankkal esélytelenül szemben álló forradalmárok kompozíciós típusa vizuális egyértelmősége miatt elterjedt volt az emigrációban is. Például Fényes Zoltán ezt a jelenetet egy argentinai kiállítási plakáton és egy nyugatnémet filmplakáton is alkalmazta (*Ungarn is Flammen*, 1957). Az összecsapások, utcai csaták képein nagy, zászlós tömegek (köztük lovas harcosokkal) feszülnek egymásnak (*Ütközet, Ostrom, Összecsapás* stb.). Az *Utcai csata után* című festményen a vörös zászlós orosz tankok pusztítása: elesett nemzetőrök szétszórt tetemei, eltört nyelű, leomlott nemzetiszínű lobogó, a kövezen heverő sérült Kossuth-címer és *Budapest* föliratú tábla. Görgényi nagyon gyakran, erős vizuális megjelenítéssel alkalmazza a nemzetiszínű zászlót és egyéb jelképeket (Kossuth-címer, nemzetőr-karszalag, Kossuth-címeres jelvény). Ezeket egyes képi összefüggésekben szimbolikus jelentéssel is fölruházta, mert a tört nyelű, leterített/kiterített nemzetiszínű zászló a levert forradalmat, a megalázott nemzetet is asszociálhatja. A nemzetiszínű szalaggal övezett forradalmárok a kivégzőosztag előtt a nemzet végsőkig kitartó ellenállását példázzák (*Kivégzés vörös fal előtt, Kivégzés*).²⁴ A forradalom és a megtorlás, majd annak következményei (emigrálás stb.) jelenetről jelenetre kerülnek elének Görgényi István gondosan megszerkesztett 1956-os történeti tablóján: Mindszenty megjelenése (*Kereszttel és lámpással, Keresztek*), vérbíróság, igazságtalan ítéletet kimondó tárgyalás elé állított forradalmárok (*Tárgyalás*), Budapest eleste (*Utcai csata után*) vagy a szovjetek katonai győzelmét ünneplő utcai haláltánc (*Nemzetőrök az utcán*), az elesett

apát gyászoló család (*Temetőben*). Azután menekülők, emigrálók áramló csoportjai, a hazát (gyakorta sírkeresztekkel bevetett temetőként ábrázolva) kereszték alatt, csak a Jóistenben bizva elhagyók, a bizonytalanságba indulók tömegei (*Zászló és kereszték, Menekülők útjelző tábla mellett, Válaszút, Menekülők, Menekülők az éjszakában, Pustába vonulók zászlókkal*). A megtorlás szuggesztív képei sorában a ruhátlan embertömegekre taposó tankos műveknél elvontabb, szimbolikus kompozíciókat is alkotott Görgényi: nemzetiszínű madarakra vadászó agresszorokat (*Céllövészet*) vagy megint csak nemzethalált vizionáló, az árbcocokon is akasztottakat ringató, hajóról vízbe, végzetbe hullókat (*Hajóról zuhanók*). Itt ismét a vallásos, katolikus hitében biztos alkotó jelenik meg: az Utolsó ítélet Krisztusa ítéli pokolra vagy mennyországra a túlélőket. Ám a földi, evilági ítéletet elszenvedőknek börtön a pokla: ruhátlanul, bilincsbe verve, patkányok között, reményvesztetten tengődnek. Nincs kegyelem és nincs megváltás a forradalom leverése utáni árnyékvilágban, egyedül csak Krisztus jobbján, a kiválasztottnak, a mennyországba jutóknak – vallja Görgényi (*Utolsó ítélet 1., Utolsó ítélet 2.*). Mély vallásossága, katolikus hite tanújeleként Jézust újszövetségi szituációban is megfogalmazta (*Jézus az Olajfák hegyén*). Az *Engedjétek hozzám...* kompozíciójának hajlongó sírkeresztekkel teleszórt mezője előtt Jézus óvó karjait a gyerekek fölé terjeszti ki. A *Golgota* festményét – futkározó egerek között – reményvesztetten tartja maga előtt (kép a képen) egészalakos *Önarcképén*. Ezt az *Önarcképét* és több, a forradalmat megfogalmazó munkáját festményein taposó disznó és halálfejes betolakodók tűzre hányják a festőpalettás, megtörtén hadonászó festő előtt. Mögötte a már csak egyedül segítségére siető fehér ruhás őrangyala (*Műterem*). Erős hite, történeti meggyőződése és a forradalom valóságával, leverésének következményeivel őszintén szembenézni tudó, a festményein megfogalmazott bátorsága csak a műterme falain belül bontakozhatott ki. Az 1957 márciusában festett címeres-kokárdás *Önarcképén*: MUK, azaz Márciusban Újra Kezdjük – hirdeti megrendültséget sugalló, konok önarcmásán a pislákoló reményt. Mert ugyan nem remélhette, de az 1956 emlékére megalkotott történeti mementója mégis fennmaradt. Ugyanúgy a körülmények ellenére, ahogyan megalkotta azokat. A mégis, mindig pislákoló reményben.

Jegyzetek

¹ Népház, Tatabánya.

² Fábíán Imre háromoldalas visszaemlékezése a tulajdonomban van.

³ B. Mikli Ferenc 2006. október 18-án keltezett levele a szerzőhöz.

⁴ Az erről szóló dokumentumok Rigó Erik tulajdonában vannak.

⁵ *Tatabánya közigazgatási repertórium I.* szerk. dr. Ravasz Éva, Tapolcainé dr. Sáray Szabó Éva, Tatabánya, 1997 (Tatabányai Levéltári Füzetek, 3), 16.

⁶ A fekete tintával írt levelezőlap föladója: „Rudnay Gyula Baja – Művésztelep”. Rigó Erik tulajdona. Görgényi levele nem maradt fenn.

⁷ Fábíán Imre visszaemlékezéséből.

⁸ Luzsicza Lajos leírja, hogy a Bányász Képzőművészeti Szabadiskola a Bányász Képzőművészeti Kör elődje. „Itt munkálkodott, bár eléggé magárahagyottan a nálam alig valamivel idősebb volt Rudnay-növendék, Görgényi István, aki távozásom után egy ideig a szabadiskola élén utódom lett.” Luzsicza Lajos, *Hétköznapiak. Képzőművészeti életünk sorsdöntő évei 1945–1960*, Szenczi Molnár Társaság, Budapest, 1994, 52–53., 76., 89–91., 105. Ehhez lásd még: *Bányászat a képzőművészetben Tatabányán*, szerk. Szabó László, Tatabánya, 2022, 42–43.; *A Bányász Képzőművész Körből indultak*, katalógus, Tatabányai Múzeum, Tatabánya, 2003, 22–23.

⁹ 1964–69 között rajzot tanított a tatabányai Mező Imre Általános Iskolában (ma: Sárberki Általános Iskola telephelye, Móra Ferenc Általános Iskola). Falvi M. Béláné szerint Görgényi „nagyon barátságos gyermek és munkaszerető kolléga volt. Segítőkéz. Szemléltető képeket (állatok) rajzolt. Vagy bölcsődei szekrényekre jeleket festett a gyerekeknek. Szeretett kirándulni, festőfelszerelését is mindig magával vitte.” Egy másik kolléganője szerint Görgényi „egy vékony, közepes termetű, mindig sötét ruhában járó, egyszerű ember volt”. www.morasulihatvan.hupont.hu

- ¹⁰ Pl. szerepelt a Magyar Képzőművészek Szabadszervezete I. kiállításán, Ernst Múzeum, 1947. július.
- ¹¹ E. Nagy Lajos, *Görgényi István emlékkiállítás*, Új Tükör, 1985/11, 4.
- ¹² Fábrián Imre visszaemlékezéséből.
- ¹³ Krajcsirovits Henrik véleményét idézi: Kádár Péter, *Görgényi István emlékezete*, Dolgozók Lapja, 1985. június 26., 6.
- ¹⁴ Barcsay Jenő meghatározása, idézi: László Gyula, *Sírfelirat Rudnay Gyula (1881–1957) emlékére*, Kaposvár, 1968, 16.
- ¹⁵ Pl. Tatabányai Múzeum, 2006; Szatmári Múzeum, 2007; Magyary Zoltán Művelődési Központ, Tata, 2007; Kuny Domokos Múzeum, Tata, 2008; Művelődési Központ, Kalocsa, 2009; Fekete Ház, Szeged, 2010; Művelődési Ház, Székelyudvarhely, 2011.
- ¹⁶ Pl. Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége – Bécsi Magyar Otthon, 2013.
- ¹⁷ Sümegi György, *1956 képtára (gyorsjelentés)*, L'Harmattan, Budapest, 2006, 35., 72–74.
- ¹⁸ Szántó Piroska, *Forradalmi szvit 1956 október-december*, Corvina, Budapest, 1989.
- ¹⁹ Sümegi György, *Szalay Lajos háborúja. A fegyverek közt (sem) hallgatnak a műzsák*, A Herman Ottó Múzeum Évkönyve L (2011), 457–465.
- ²⁰ P. Tóth Enikő, *Görgényi István festményei a Rigó gyűjteményben*, Tata, 2011. A képjegyzékben rögzített 175 mű színes reprodukcióját közli a kiadvány. Portrék, tájképek, alakos kompozíciók és csendéletek mellett a legnagyobb számban az 1956-os forradalomhoz kapcsolódó sorozat művei szerepelnek. Ezekről a bevezető részletes műleírást ad. A művek jelzeteiben nincsenek föltüntetve az évszámok. A képjegyzékben a festmények zömmel „Cím nélkül” szerepelnek, de a témájukat zárójelben megadja a szerző, az azonosítás miatt én ezeket címükként használom.
- ²¹ Balázs Imre, Bálint Endre, Bényi László, Bolmányi Ferenc, Darvas Árpád, Duray Tibor, Gódor Kálmán, Kondor Béla, Lossonczy Tamás, Muray Róbert, Pogány Géza és Szántó Piroska itthon keletkezett műveire gondolok. Lásd: Sümegi György, *Kép-szó. Képzőművészek '56-ról*, PolgART, Budapest, 2004., Sümegi György, *Kondor Béla és az 1956-os forradalom*, Forrás, 2014. március, 121–127.
- ²² Talán ez az egyetlen konkrét utalás a festő lakóhelyére az egész sorozatban.
- ²³ Ezen a festményen a szignatúra után az évszám is szerepel: „Görgényi István 1956”
- ²⁴ Elsősorban ezen művei alapján kezdték el használni Görgényire a „magyar Goya” hangzatos minősítést.

(Kortárs 2014(10)53-63.

III. GÖRGÉNYI ISTVÁN FESTŐMŰVÉSZ SZAKMAI ÉLETRAJZA

Görgényi István festőművész

(Bánhida, 1917. február 20. – Tatabánya, 1973. szeptember 30.)

Aba-Novák Vilmos, majd Bottka Miklós műtermében tanult, ezután a budapesti Magyar Képzőművészeti Főiskolán 1937-ben kezdte meg tanulmányait, ahol 1942-ben kapott diplomát. Mestere Rudnay Gyula volt.

Tanulmányai lezárása után, 1942-ben visszatért Tatabányára, ahol néhány évig bányászként dolgozott, majd általános iskolai rajztanárként tanított és szakkört vezetett. 1947-ben egyik megalapítója, majd tanára volt a tatabányai Bányász Képzőművészeti Szabadiskolának, amelynek 1957-1958-ban vezetője is volt.

A Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának tagja volt.

Díjak, ösztöndíjak / Prizes, scholarships:

1940 Magyar Képzőművészeti Főiskola freskó-pályázata, II. díj

Egyéni kiállítások / Solo exhibitions:

1961 Tatabánya, Népház

1967 Oroszlány, Városi Tanács

1971 Tatabánya, Népház

Emlékkiállítások:

1985 Tatabánya, Kernstok Terem

2006 *Elfeledett képek 1956-tól*, Tatabánya, Tatabányai Múzeum

2007 Tata, Magyary Zoltán Városi Művelődési és Ifjúsági Központ

2007 Mátészalka, Szatmári Múzeum

2008 *In memoriam 1956*, Tata, Magyary Zoltán Városi Művelődési és Ifjúsági Központ

2008 Tata, Kuny Domokos Múzeum

2009 Kalocsa, Művelődési Központ – Városi Galéria

2009 Bajót, Millenniumi Ház

2009 Pécs, Dómmúzeum

2010 *1956*, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, Fekete Ház

2011 Székelyudvarhely, Művelődési Ház

2011 Lábatlan, Gerenday Közösségi Ház

2011 *1956. Válogatás a Rigó-gyűjteményből*, Tatabánya, Kortárs Galéria, Jászai Mari Színház-Népház

2011 Székelyudvarhely, Művelődési Ház

2013 Felsőpulya, Kulturvereinigung Openpullendorf

2013 *1956 Csendéletek alatt*, Bécs (Ausztria), Magyar Otthon

2016 *Rejtett képek*, Zalaegerszeg, Gönczi Galéria

2016 *Egy nép kiáltott. Aztán csend lett*, Kecskemét, Katona József Múzeum, Cifrapalota

2017 *Rejtett képek (Válogatás a Rigó-gyűjteményből)*, Budapest, Klebelsberg Kultúrkvárria

2018 *Hazádnak rendületlenül...*, Komárom, Eurotrade Galéria

2019 Tatabánya, Tatabányai Múzeum

Fontosabb csoportos kiállítások:

1958 *Komárom megyei képzőművészek kiállítása*, Tata, Kuny Domokos Múzeum

1966 *Tavaszi Tárlat*, Tatabánya, Népház

1972 *Tatabánya képzőművészetének 25 éve*, Tatabánya, Népház.

1972 *Őszi Tárlat*, Tata, Komárom Megyei Művelődési Központ
2003 *A Bányász Képzőművész Körből indultak*, Tatabánya, Tatabányai Múzeum

Művek közgyűjteményekben / Works in public collections:

Tata, Kuny Domokos Múzeum
Tatabánya, Tatabányai Múzeum

Bibliográfia / Bibliography:

- 1947 Bányacsillés festőművész. *Komárom-Esztergom Vármegyei Dolgozók Lapja* 1947(12)2.
1947 Örökbe fogadják a „bányacsillés festőművészt”. *Komárom-Esztergom Vármegyei Dolgozók Lapja* 1947(12)2.
1953 Képzőművészeti élet vidéken. Tatabányán... *Szabad Művészet* 1953(4)194.
1954 Soós Gyula: Képzőművészeti kiállítás Tatabányán. *Szabad Művészet* 1954(7)332.
1961 -őr-: Egy tanulságos kiállítás. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1961. július 1.
1961 Székely Zoltán: Komárom megyei képzőművészek. *Művészet* 1961(8)38.
1961 Görgényi István festőművész kiállítása. *Művészet* 1961(12)42.
1967 J. J.: Görgényi István kiállításán. *Dolgozók Lapja* 1967. január 29.
1971 Görgényi István: *Bevezető. Görgényi István festőművész kiállítása*. Tatabánya, Népház. (Katalógus)
1972 *Tatabánya képzőművészetének 25 éve*. Tatabánya, Népház. (Katalógus, bev. Englerth Miklós.)
1972 Jenkei János: Honnan hová? A tatabányai képzőművészek jubileumi tárlata ürügyén. *Új Forrás* 1972(3)139-144.
1985 Englerth Miklós: Görgényi István útja. *Dolgozók Lapja* 1985. február 16.
1985 Kádár Péter: A „kis Rudnay”! Görgényi István emlékezete. *Dolgozók Lapja* 1985. február 26.
1985 Wehner Tibor: Képzőművészeti krónika. Komárom megye, 1985. január-február. *Új Forrás* 1985(3)52-58.
1985 E. Nagy Lajos: Görgényi István emlékkiállítás. Tatabánya, Kernstok Terem. *Új Tükör* 1985. március 17.
1986 Nász János: *Képző- és iparművészeti kiállítások Komárom megyében 1945-1985. Bibliográfia*. Tatabánya, József Attila Megyei Könyvtár.
1993 Balogh Kata-Bárdos István: *Komárom-Esztergom megye településtörténeti kalauza*. Tatabánya, Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, Pedagógiai Intézet. 370.
1995 *Képek és szobrok Komárom-Esztergom megye képzőművészetéből*. (Bev. Wehner Tibor.) Tatabánya, 1995. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, Kernstok Károly Művészeti Alapítvány.
2002 Szabó László (szerk.): *Bányászat a képzőművészetben Tatabányán*. (Bev. Csiszár István, Kövesdi Mónika, Szabó László.) Tatabánya, Tatabányai Bányász Hagyományokért Alapítvány.
2003 *A Bányász Képzőművész Körből indultak*. Tatabánya, Tatabányai Múzeum. (Katalógus)
2006 Két tárlat nyílik a Tatabányai Múzeumban. *Komárom-Esztergom Megyei Hírlap* 2006. október 25.
2009 P. Tóth Enikő (szerk.): *Görgényi István festőművész (1917-1973) művészeti hagyatéka*. Tata, DERIK Hungária Biztonságvédelmi és Magánnyomozó Kft.
2009 P. Tóth Enikő: *Görgényi István festőművész (1917–1973) művészeti hagyatéka – Künstlerischer Nachlass des Kunstmalers István Görgényi (1917–1973)*. Tata.
2011 P. Tóth Enikő: *Görgényi István festményei a Rigó gyűjteményben*. (Bev. Schmidt Csaba, Rigó Erik.) Tata, Derik Hungária Kft.
2011 P. Tóth Enikő: *Görgényi István művészeti hagyatéka. Künstlerischer Nachlass von*

- István Görgényi*. In: Elekes Gy. – P. Tóth Enikő (szerk.): *Görgényi István: 1956. Görgényi István (1917–1973) festőművész művészeti hagyatéka. Künstlerischer Nachlass von István Görgényi (1917–1973)*. Székelyudvarhely. 5–7.
- 2011 Wehner Tibor: Bevezető gyanánt: Tatabánya művészete. Hat és fél évtized tendenciái. *Art Limes* 2011(2)7-13.
- 2011 Englerth Miklós: Görgényi István útja. Emlékkiállítás a tatabányai Kernstok Teremben. *Art Limes (Képzőművészek Tatabányán a 20. században)* 2011(2)63-64.
- 2011 Forradalmi ecsetvonások '56-ból. *Népszava* 2011. december 14.
- 2013 –de-: 1956 Felsőpulyán. *Bécsi Napló* 2013. március-április. 8.
- 2013 Sümegi György: Az ismeretlen Görgényi István. *Bécsi Napló* 2013. november-december. 8.
- 2014 Sümegi György: Csendéletek alatt. *Bécsi Napló* 2014. január-február. 7.
- 2014 Sümegi György: Eltakart képek, rejtett életmű. Görgényi István 1956-os sorozata. *Kortárs* 2014(10)53-63.
- 2016 Gál Vilmos: Elrejtett művek '56-ból. *Honismeret* 2016(5)36-39.
- 2016 Zsuppán András: A forradalom titkos képei. *Heti Válasz* 2016. szeptember 1.
- 2016 (mh): Rejtett képek '56. *Zalai Hírlap* 2016. szeptember 30.
- 2016 Magyar Hajnalka: Palma fedte a titkolt festményt. Görgényi István halála után 33 évvel kerültek nyilvánosságra az 1956-os témájú, elrejtett képek. *Zalai Hírlap* 2016. október 8.
- 2016 Zsuppán András: Tájépképek csata közben. A forradalom eltitkolt művészete. *Heti Válasz* 2016. október 20.
- 2016 Gál Vilmos: A forradalom titkos művészete. Elrejtett '56-os képek a Nemzeti Múzeumban. *Élet és Tudomány* 2016. október 21.
- 2016 Bánsághy Nóra: Felkent képek. *Élet és Tudomány* 2016. november 4.
- 2016 Mészáros Ákos: Sortüzek döreje szédít. A forradalom titkos művészete. *Mértékadó* 2016. december 26.
- 2018 Wehner Tibor: *Tapló 2. Kíméletlen Művészeti Napló 2007–2016*. Budapest, Cédrus Művészeti Alapítvány-Napkút Kiadó. 22, 24, 623.
- 2018 Szücs Attila, Rigó Erik: *Bevezető. Görgényi István (1917–1973). Hazádnak rendületlenül...* Komárom, Eurotrade Galéria. (Katalógus)
- 2018 Dékány István: Görgényi „regénykéje”. *Új Forrás* 2018(1)87-89.
- 2019 Bánfi József: *In Memoriam. Ex libris KEM-Tatabánya m.j.v. képzőművészei 2018-ig*. Tatabánya, Tatabánya Alkotó Művészeiért Közalapítvány.
- 2020 Tóth Enikő: Görgényi István festőművész (1917–1973) életmű-kiállítása a Tatabányai Múzeumban. *KeMLIB* 2020(3–4)24–33.

Publikációk:

- 2018 Görgényi István „regénye”. *Új Forrás* 2018(1)90-103.

Természetelvé olajfestményeket és akvarelleket festett: tájképeket, tatabányai, tatai, móri, szabadszállási város- és faluképeket, valamint portrékat. Az 1956-os forradalom inspirációjára expresszív olaj-képsorozatot készített, amely azonban az ismeretlenségből csak 2006-ban került elő. Festészetére erőteljesen hatott mestere, Rudnay Gyula művészete: sötét árnyalatokkal, mély színekkel, néhány fel-fellobbanó folttal, éles kontrasztokkal alkotott feszült olajkompozícióival és életteli, derűs szemléletű, könnyed akvarelleivel az 1950-es évektől rendszeresen szerepelt a tatabányai és a Komárom megyei képzőművészek csoportos kiállításain és rendezett e műveiből önálló tárlatokat.

Festészetében nagyon gyakran jelenített meg szakrális témákat és elemeket, valamint szimbólumokkal átszőtt, a nemzeti sorskérdések iránti nyitottságát bizonyító képi látomásokat egyaránt.